

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่
เกี่ยวข้อง โดยแยกเป็นหัวข้อ ดังนี้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งช่วยจัด

ความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่อง

- 3.1 สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบ
โครงเรื่อง
- 3.2 สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบ
เรื่องย่อ
- 3.3 สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบ
สรุปความคิดหลัก

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย

(Meaningful Verbal Learning Theory)

ออซูเบล (สุรางค์ ใจวัฒระกุล, 2533:155 อ้างอิงจาก
Ausubel, 1963) เป็นนักจิตวิทยาปัญญานิยมที่สร้างทฤษฎีอธิบายหลักการ
เรียนรู้ที่มีความหมาย โดยเน้นความสำคัญของการเรียนรู้อย่าง
เข้าใจและมีความหมาย โดยการเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้รวมหรือ
เชื่อมโยง (Subsume) สิ่งที่เรียนรู้นั้น ซึ่งอาจจะ เป็นความคิดรวบยอด
หรือความรู้ที่าได้รับใหม่ เข้าไปในโครงสร้างของสติปัญญา (Cognitive
Structure) หรือความรู้เดิมที่อยู่ในสมองของผู้เรียน

ออซูเบลกล่าวว่า ผู้เรียนเรียนรู้ข้อมูล ข่าวสารด้วยการรับ
หรือการค้นพบและวิธีเรียนอาจเป็นการเรียนรู้ด้วยความเข้าใจอย่างมี

ความหมายหรือเป็นการเรียนรู้โดยการท่องจำโดยไม่คิด ออซูเบลจึง
แบ่งการเรียนรู้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การเรียนรู้โดยการรับอย่างมีความหมาย
(Meaningful Reception Learning)
2. การเรียนรู้โดยการรับแบบท่องจำโดยไม่คิด
(Rote Reception Learning)
3. การเรียนรู้โดยการค้นพบอย่างมีความหมาย
(Meaningful Discovery Learning)
4. การเรียนรู้โดยการค้นพบแบบท่องจำโดยไม่คิด
(Rote Discovery Learning)

โดยสรุปแล้ว ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับ

1. การจัดระเบียบเนื้อหาหรือความรู้
2. วิธีการที่สมองเชื่อมโยงความรู้เก่ากับความรู้ใหม่
3. การนำไปใช้ในการเสนอเนื้อหาใหม่

ในการเรียนรู้ด้วยคำอย่างมีความหมายนั้น ออซูเบลได้เสนอ
กฎแห่งความสัมพันธ์ของรูปแบบสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้
ล่วงหน้าว่าประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การนำเสนอสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่อง
ไว้ล่วงหน้า ประกอบด้วยกิจกรรม 3 อย่างคือ

- 1.1 ทำจุดมุ่งหมายของบทเรียนให้ชัดเจน
- 1.2 นำเสนอสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่อง
- 1.3 กระตุ้นความรู้ที่เกี่ยวข้องและประสบการณ์ของผู้เรียน

ขั้นที่ 2 การนำเสนองานหรือเนื้อหาทางการเรียน ประกอบด้วย

- 2.1 การให้เนื้อหาในการเรียน
- 2.2 การรักษาความสนใจ
- 2.3 การทำให้เป็นระบบอย่างเด่นชัด

ขั้นที่ 3 การเสริมการจัดระเบียบมาใหม่ยิ่งขึ้น ประกอบด้วย

- 3.1 การนำหลักการที่ช่วยบูรณาการความรู้
- 3.2 การสนับสนุนให้เกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้
- 3.3 การเข้าถึงความรู้โดยการวิจารณ์

จะเห็นว่า การเรียนรู้ที่มีความหมายมีความสำคัญต่อผู้เรียนมาก เพราะเป็นการเรียนรู้ด้วยความเข้าใจ หากให้ผู้เรียนสามารถจัดระเบียบเนื้อหาและเชื่อมโยงความรู้เข้าด้วยกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้มาก

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน

1. ความหมายของบทเรียนและหนังสือเรียน

บทเรียน(Text) หมายถึง เนื้อหาของเรื่องในหนังสือเรียน ที่ครูใช้สำหรับการสอนและนักเรียนใช้สำหรับการเรียน

หนังสือเรียน(Textbook) หมายถึง หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้เรียนประจำวิชา เป็นหนังสือที่รวบรวมความรู้ในหมวดวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อเรื่องตรงตามหลักสูตรที่กำหนดไว้อย่างถูกต้องและครบถ้วน จัดเป็นรายวิชาตามระดับชั้น อาจจะมีลักษณะเป็นเล่ม เป็นชุดย่อยๆ ก็ได้(ชาญชัย ศรีไสยเพชร, 2525:115)

หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือที่ครูใช้เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจและเกิดความคิด หนังสือเรียนมีลักษณะพิเศษที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ศึกษา ท้าความเข้าใจสิ่งต่างๆ เป็นขั้นตอนที่ละน้อยเป็นลำดับ จนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่กว้างขึ้น หนังสือเรียนจึงมักจะจัดทำขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจความคิดและทักษะที่แน่นชัด ประกอบด้วยสิ่งที่จะช่วยเสริมการเรียนรู้หลายประการ ทั้งที่เป็นส่วนประกอบภายนอกของหนังสือ เช่น สารบัญเรื่อง คำอธิบายศัพท์และส่วนประกอบภายใน เช่น แนวการเสนอความคิดที่ผู้เขียนสื่อสารไปยังผู้เรียน

สื่อการเรียนการสอนประเภทหนังสือเป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อสาร
ได้ทางเดียว ผู้อ่านจะอ่านเนื้อหาเข้าใจหรือไม่เข้าใจเป็นเรื่องที่ผู้อ่าน
ต้องแก้ปัญหาเองและเป็นไปได้ที่นักเรียนอ่านหนังสือเรียนหรือหนังสืออื่นๆ
แล้วไม่เข้าใจ เข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้างหรือเข้าใจผิดไปเลย

การที่นักเรียนอ่านหนังสือเรียนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ
ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นกระบวนการทางความคิด ซึ่งความรู้ หรือ
ประสบการณ์เดิมของนักเรียนจะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่า นักเรียน
จะเกิดการเรียนรู้สิ่งใดหรือไม่หรือมากน้อยเพียงใด ผู้เขียนหนังสือเรียน
ได้หาวิธีการในการสื่อสารความคิดของตนไปสู่ผู้อ่านโดยวิธีหนังสือเป็นสื่อ
ในลักษณะที่จะส่งเสริมความเข้าใจ ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยใน
การสื่อสารความคิดนี้ให้บรรลุผล นั่นคือ ครูเป็นสื่อกลางในการที่จะช่วย
ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการอ่านหนังสือเรียนนั่นเอง

หนังสือเรียนที่ดีทำหน้าที่ไม่เพียงเสนอข้อเท็จจริง เพื่อให้
ผู้เรียนจดจำได้หรือใช้ตอบคำถามภายในห้องเรียนหรือตอบข้อสอบได้
เท่านั้น ผู้เรียนควรได้รับทั้งความรู้ ความคิด ทักษะ เจตคติ รวมทั้ง
ความสามารถที่จะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
หนังสือเรียนจึงไม่ใช่เพียงแต่เป็นที่รวบรวมข้อเท็จจริงหรือความรู้ต่างๆ
ต่อเรียงกันใบที่ละหัวข้อเรื่องเท่านั้น หนังสือเรียนจะต้องเป็นแนวทาง
แก่ผู้อ่านในการศึกษาหาความรู้ พัฒนาความคิดและการนำความรู้ไปใช้
ให้เกิดประโยชน์ด้วย

2. หลักเกณฑ์การเสนอเนื้อหาของบทเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน

ในการเสนอบทเรียนเพื่อให้ผู้อ่านสามารถตีความหมาย เกิด
ความรู้ ความเข้าใจในสาระความรู้ ความคิดเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านอย่าง
ถูกต้องและรวดเร็วได้หลายวิธี ดังนี้(กรมวิชาการ, 2532: 74)

2.1 บอกจุดประสงค์ของเรื่องที่อ่าน การบอกจุดประสงค์ทำให้ผู้อ่านทราบเท่าที่การอ่านมีจุดมุ่งหมาย สามารถมุ่งความสนใจไปที่ประเด็นสำคัญของเรื่องซึ่งเป็นเป้าหมายของการอ่าน

2.2 มีบทนำเรื่อง ช่วยให้อ่านทราบก่อนลงมืออ่านว่าเรื่องที่อ่านหรือศึกษาต่อไปนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องใดบ้าง ผู้เขียนอาจเสนอบทนำเรื่องได้หลายรูปแบบ เช่น เป็นความเรียงกล่าวถึงเรื่องที่ผู้อ่านกำลังจะศึกษาต่อไป เป็นรายการหัวข้อเรื่องหรือเป็นกรอบความคิดนำเรื่อง (Advance Organizers or Conceptual Framework) ของเรื่องราวรายละเอียดที่ผู้อ่านกำลังจะอ่านต่อไป

2.3 มีคำถามนำเรื่องหรือคำถามตามเรื่อง คำถามนำเรื่องทำหน้าที่เช่นเดียวกับจุดประสงค์และช่วยให้ผู้อ่านได้ทดสอบความเข้าใจว่าสามารถตีความและเข้าใจถึงเรื่องที่อ่านเพียงไร ส่วนคำถามตามเรื่องมักจะอยู่ตอนท้ายเรื่องหรือจบบท ช่วยให้อ่านทดสอบความเข้าใจเรื่องภายหลังจากอ่านจบตอนหรือจบบทไปแล้ว คำถามอาจอยู่ระหว่างบทก็ได้ ตามความจำเป็น คำถามเหล่านี้มักจะตามสาระที่เป็นใจความสำคัญของเรื่อง เท่ากับช่วยให้ผู้อ่านจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่าน ผู้สอนเองก็มักจะใช้คำถามเหล่านี้ตรวจสอบว่า ผู้อ่านเข้าใจเรื่องที่อ่านถูกต้องแล้วหรือยัง

2.4 มีบทสรุปตอนท้ายเรื่อง บทสรุปท้ายเรื่องมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับสาระความรู้ที่ค่อนข้างยาว ยากและซับซ้อน ช่วยให้อ่านสามารถจับประเด็นความสำคัญได้ถูกต้อง บางครั้งผู้เขียนอาจจำเป็นที่จะต้องสรุปความสำคัญของสาระความรู้ในระหว่างบทหรือเมื่อผู้อ่านอ่านจบเรื่องหนึ่งหรือความคิดหนึ่งๆไปแล้ว ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้อ่านจะต้องเข้าใจให้ถูกต้องเสียก่อน ก่อนที่จะอ่านและทำความเข้าใจความคิดที่ยากขึ้นต่อไป

2.5 มีการกำหนดหัวข้อที่เหมาะสม การกำหนดหัวเรื่องใหญ่และหัวเรื่องย่อยต่างๆช่วยย่นย่อที่ผู้อ่านสามารถแยกแยะเรื่องเป็นประเด็น เป็นหมวดหมู่ได้ตามลำดับ ไม่เกิดความสับสน หลักเกณฑ์สำคัญในเรื่องนี้คือ หัวเรื่องจะต้องสอดคล้องสัมพันธ์ กับเนื้อหาภายในหัวเรื่องนั้นๆและควรตั้งชื่อหัวเรื่องให้สื่อความหมายที่ชัดเจนว่า ผู้เขียนกำลังจะกล่าวถึงเรื่องอะไร ในลักษณะที่คมและเฉพาะเจาะจงพอสมควร ที่จะนำผู้อ่านให้มุ่งความสนใจไปยังเรื่องนั้น

2.6 มีการกล่าวเน้นความสำคัญ การที่ผู้อ่านเห็นความสำคัญของสาระรายละเอียดและประเด็นความคิดแต่ละตอนเป็นลำดับตั้งแต่ความคิดย่อยๆ จนเป็นความคิดความเข้าใจที่กว้างขึ้น วิธีการกล่าวเน้นความสำคัญของเรื่องเช่นนี้ เป็นการช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้อ่านมาให้อ่านเพลินจนจับใจความสำคัญมาได้

2.7 มีการใช้ภาพประกอบ อาจจะเป็นภาพวาด ภาพถ่าย แผนผัง แผนภูมิ แผนที่ ตาราง กราฟต่างๆ เพื่อช่วยเพิ่มความเข้าใจของผู้อ่านหรือช่วยสรุปความ ช่วยเปรียบเทียบตามความเหมาะสม ภาพประกอบจะต้องถูกต้อง ชัดเจนจึงจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

2.8 มีกิจกรรมท้ายบท กิจกรรมท้ายบทมีประโยชน์ในการส่งเสริมความรู้และความคิดของผู้เรียนให้กว้างไกลออกไปจากเรื่องที่อ่าน ช่วยให้ให้นำความรู้จากเรื่องที่อ่านแล้วไปเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันหรือไปแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและผู้สอนก็อาจนำแนวความคิดจากกิจกรรมไปเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ความรู้ ความคิดและทักษะเพิ่มขึ้น

2.9 มีการเสนอรายชื่อหนังสืออ้างอิงหรือหนังสือสำหรับอ่านเพิ่มเติม ผู้เขียนควรระบุรายชื่อหนังสือที่ใช้ค้นคว้าประกอบการเขียนหนังสือของตน เพื่อผู้สอนและผู้เรียนสามารถค้นคว้าเพิ่มเติมได้

2.10 มีการใช้เทคนิคเกี่ยวกับตัวอักษรและการจัดพิมพ์ ขนาดของตัวอักษร การวางภาพประกอบมีส่วนช่วยในการเรียน จึงถือเป็นหลักเกณฑ์หนึ่งในการพัฒนาหนังสือ

3. รูปแบบของบทเรียน

รูปแบบของบทเรียนที่ใช้กันมีบทเรียนส่วนาใหญ่ 2 รูปแบบคือ

3.1 บทเรียนแบบสนทนา (Dialogue Text) เป็นการเสนอเรื่องราวโดยมีการสนทนาโต้ตอบระหว่างตัวละครในเรื่อง

3.2 บทเรียนแบบบรรยาย (Narrative Text) เป็นการเสนอเรื่องราวบรรยายติดต่อกันไป

บทเรียนแบบสนทนา

บทสนทนาคือถ้อยคำที่ตัวละครใช้พูดคุยกัน ซึ่งจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินเรื่องและฉาก บทสนทนามีความสำคัญยิ่งที่จะให้ผู้อ่านเข้าใจรายละเอียด โดยเน้นที่ตัวละครเป็นผู้ดำเนินเรื่อง (เบเล็ง ฌ นคร, 2507:123)

นักเรียนที่อ่านเนื้อเรื่องจากบทเรียนที่มีรูปแบบสนทนาจะมีประสิทธิภาพด้านความเข้าใจในการอ่านดี เพราะเป็นการกระตุ้นความสนใจในการอ่านของนักเรียน (Barone, 1990: 49-56)

บทเรียนแบบสนทนาจะเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหากับผู้อ่าน ทำให้เข้าใจความหมายของเนื้อเรื่องได้ง่าย (Garrett, 1988: 920-926) ในการสอนเนื้อหาวิชาต่างๆ ควรจะให้ให้นักเรียนค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์กับเนื้อหาที่เรียน ซึ่งการนำรูปแบบสนทนาในบทเรียนจะช่วยขึ้นนะการรับรู้ของนักเรียนและเชื่อมโยงกับเนื้อหาในบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น (Probst, 1988: 32-38)

บทเรียนรูปแบบสนทนา จะช่วยในการเรียนรู้ได้ ดังนี้(Callahan, 1948:133)

- 1) ช่วยในการสร้างภาพพจน์ ำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อเรื่องชัดเจนขึ้น
- 2) ท้ากให้เกิดอารมณ์คล้อยตามเนื้อเรื่อง
- 3) สร้างสถานการณ์และบรรยากาศที่น่าสนใจ
- 4) ช่วยให้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างรวดเร็ว
- 5) สามารถอธิบายการกระทำที่เกิดขึ้นได้กระชับ รัดกุม โดยทั่วไประแล้ว บทสนทนาที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

- 1) มีความเป็นธรรมชาติ คือมีลักษณะสมจริงกับชีวิตมากที่สุด
- 2) ใช้ภาษาที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงอายุ การศึกษา สภาพ

สังคมและเพศ

- 3) มีความคงที่ คือ จะต้องมีความสอดคล้อง ต่อเนื่องกัน

ตลอดเรื่อง

บทเรียนแบบบรรยาย

การบรรยาย หมายถึง การบรรยายเรื่อง บรรยายฉาก บรรยายรายละเอียดหรือเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อให้เห็นภาพพจน์ได้ อย่างชัดเจนและแจ่มชัด

สิ่งสำคัญในการเรียนรู้เนื้อหาบทเรียนคือโครงสร้างของ บทเรียน เพราะเป็นส่วนที่เชื่อมความคิดของเรื่องทั้งหมดให้สัมพันธ์กัน (Garner and Slater, 1986:411) การสอนเนื้อเรื่องที่มีโครงสร้าง แบบบรรยายจะมีผลต่อความเข้าใจในการอ่านเรื่อง เพราะมีการจัด ระบบเนื้อหาภายใน เรื่องที่มีความยาก ลึกซึ้งกันและมีความสัมพันธ์กัน ระหว่างเนื้อหาในแต่ละตอนอยู่แล้ว ท้ากให้ผู้อ่านสามารถอ่านเรื่องแล้ว เข้าใจได้ตามลำดับ(Fitzgerald and Tealey, 1986:424-432) ซึ่งสอดคล้องกับมัลคาฮีและแซมมวล(Mulcahy and Samuels, 1987 :247-256) ที่กล่าวว่าโครงสร้างหรือการจัดระบบเนื้อหาแบบบรรยาย

มีความเป็นทั่วไปและโครงสร้างความรู้มีการแยกแยะเป็นส่วนๆ ทำให้สะดวกในการอ่าน รวมทั้งมีการเชื่อมโยงระหว่างความคิดที่แสดงว่าวันเนื้อเรื่องอย่างชัดเจน

การเขียนบทเรียนบรรยายนั้นเป็นการบรรยายให้ผู้อ่านได้รู้จักสิ่งต่างๆ อาจจะเป็นเรื่องที่อยู่รอบตัวหรือสภาพท้องถิ่น เป็นภาษาคำที่ง่าย ๆ สำหรับเด็ก และในการเขียนบรรยายนั้นไม่ควรนำตัวเองเข้ามาเกี่ยวข้องปะปนในเนื้อเรื่องที่จะบรรยายให้มีข้อความกะทัดรัด การบรรยายยาวเกินไปนั้น นอกจากจะทำให้ผู้อ่านเกิดความเบื่อหน่ายแล้ว อาจจะทำให้พลาดจุดสำคัญของเรื่องไปได้ ถ้าจำเป็นต้องใช้ศัพท์วิชาการก็ควรอธิบายสั้นๆ เพื่อให้แน่ใจว่าผู้อ่านเข้าใจ

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน

โทมัส (Thomas, 1992: 4278-A) ได้ศึกษาผลของการใช้คำถามแทรกระหว่างเนื้อหาและการเล่าเรื่องใหม่ที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านบทเรียนรูปแบบบรรยาย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 4 จำนวน 60 คน เจอนไขในการทดลองมี 4 เจอนไขคือ กลุ่มที่ 1 นักเรียนอ่านเรื่อง มีคำถามแทรกแล้วครูเล่าเรื่องให้ฟังใหม่ กลุ่มที่ 2 นักเรียนอ่านเรื่องแล้วครูเล่าเรื่องให้ฟังใหม่ กลุ่มที่ 3 นักเรียนอ่านเรื่องและมีคำถามแทรกระหว่างเนื้อหา กลุ่มที่ 4 นักเรียนอ่านเนื้อเรื่องเพียงอย่างเดียว วัดด้วยปรตตามคือคะแนนความเข้าใจในการอ่าน ผลปรากฏว่า ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างเจอนไขในการทดลองทั้งสี่ ซึ่งผู้วิจัยเสนอแนะเพิ่มเติมว่า อาจเกิดจากนักเรียนได้รับการอธิบายวิธีการนำกลวิธีต่างๆ ไปใช้อย่างไม่ชัดเจน

อัลคอร์น (Alcorn, 1990: 1965-A) ศึกษาการใช้โครงสร้างของบทเรียน 2 รูปแบบคือ แบบบรรยายและแบบเรื่องย่อที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านเรื่องวิชาสังคมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 3 จำนวน 485 คน จากนอร์เทิร์น โคโรลาโด อ่านเนื้อเรื่องที่มีความยาว 2 ย่อหน้า มีเงื่อนไขในการทดลอง 2 แบบคือ อ่านเนื้อเรื่องรูปแบบบรรยายตามด้วยอ่านเนื้อเรื่องแบบเรื่องย่อ อ่านเนื้อเรื่องรูปแบบบรรยายแล้วอ่านใหม่อีกครั้ง วัดความสามารถในการอ่าน พบว่า เงื่อนไขการทดลองของบทเรียนทั้งสองแบบส่งผลต่อความเข้าใจในการอ่านไม่แตกต่างกัน

โฮเบอร์แมน (Hoberman, 1986: 11) ศึกษาเปรียบเทียบผลของการใช้บทเรียนรูปแบบสนทนากับรูปแบบบรรยายที่มีต่อการเรียนรู้เนื้อเรื่อง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยอีสต์เทิร์นอิลลินอยส์ โดยให้กลุ่มตัวอย่างอ่านเนื้อเรื่องที่มีบทสนทนา บอกสถานการณ์ของเรื่องและสรุปความคิดสำคัญของเรื่องซึ่งมีรูปแบบของบทเรียน 2 รูปแบบคือรูปแบบสนทนาและรูปแบบบรรยาย ใช้แบบทดสอบวัดการเรียนรู้เนื้อเรื่อง ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบของบทเรียนแบบสนทนาและแบบบรรยายส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนไม่แตกต่างกัน

พาลินซ์ซาร์ (Parlinsar, 1984: 23) ศึกษาผลของการจัดความถี่รวมยอดของเนื้อเรื่องที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านบทเรียนรูปแบบสนทนา โดยมีเงื่อนไขซึ่งช่วยจัดความถี่รวมยอดของเนื้อเรื่องคือการสรุปเนื้อเรื่องหลังการอ่าน การใช้คำถามก่อนอ่านเรื่อง การมอบหมายของเรื่องและไม่มีสิ่งช่วยจัดความถี่รวมยอดของเนื้อเรื่อง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 7 ที่ต้องการพัฒนาการอ่านของตนเอง โดยให้นักเรียนอ่านบทเรียนที่มีเงื่อนไขซึ่งช่วยจัดความถี่รวมยอดตามเงื่อนไขต่างๆ ทั้ง 4 เงื่อนไข ผลการวิจัยพบว่า การสรุปเนื้อเรื่องหลังการอ่านจะส่งผลต่อความเข้าใจในการอ่านเรื่องมากที่สุด

จะเห็นว่ารูปแบบของบทเรียนแบบสนทนาและแบบบรรยาย จะส่งผลต่อการเรียนรู้แตกต่างกันคือบทเรียนแบบสนทนาจะเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหากับผู้อ่าน สามารถกระตุ้นความสนใจในการอ่านของนักเรียน ส่วนบทเรียนแบบบรรยายมีการจัดระบบเนื้อหาภายในเรื่อง ทำให้ความใกล้เคียงกัน ทำให้ผู้อ่านสามารถอ่านเรื่องแล้วเข้าใจเรื่องได้ตามลำดับ ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่า รูปแบบของบทเรียนแบบสนทนาและแบบบรรยายจะส่งผลต่อการเรียนรู้ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนแตกต่างกันหรือไม่ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพเพื่อการเรียนการสอนต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่อง

1. ความหมายและความสำคัญ

สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่อง หมายถึง สิ่งที่ช่วยเตรียมโครงสร้างของระบบความคิดให้ผู้เรียน จะช่วยเสริมความเข้าใจ เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้และความคงทนในการเรียนรู้เนื้อหาสาระ ทำให้ผู้เรียนมองเห็นขอบข่ายของเนื้อเรื่องอย่างกว้างๆ และช่วยรวบรวมเนื้อหาในเรื่องที่จะเรียนและรวมความคิดรวบยอดที่สัมพันธ์กับเนื้อเรื่องนั้นที่มีอยู่แล้วในโครงสร้างระบบความคิดเดิมให้เข้าด้วยกัน (เอื้อมพร จตุรธารง, 2521:10)

สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่อง เป็นการช่วยเตรียมโครงสร้างความคิดให้ผู้เรียน จะช่วยเสริมความเข้าใจเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ทำให้เห็นขอบข่ายของเรื่องและช่วยรวบรวมเนื้อหาของเรื่องที่จะเรียนและมันท์สัมพันธ์กับเรื่องนั้น (ชาลี มหาบรรพต, 2529:5)

สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องเป็นการช่วยเตรียมโครงสร้างระบบความคิดให้ผู้เรียนและ เป็นตัวช่วยในการเรียนรู้

(Learning Aids) ที่เหมาะสม ช่วยเข้าใจและจดจำเนื้อหา
ได้ง่ายขึ้น ในการเรียนรู้ นั้น มีวิธีที่จะช่วยส่งเสริมโครงสร้างของ
ระบบความคิดได้ดังนี้

1. สิ่งช่วยจัดความคิดรวมยอดของเนื้อเรื่องด้วยเรื่องย่อ เป็น
การสรุปย่อเนื้อหาสาระที่สำคัญของเรื่องที่จะเรียน เพื่อช่วยอธิบาย
ได้ครอบคลุมและ เชื่อมโยงกับเนื้อหาที่จะเรียนให้มากที่สุด

2. ใช้วิธีจัดลำดับเนื้อหาภายในเรื่องที่จะเรียน ให้มีลักษณะ
ที่เพิ่มความชัดเจนมากที่สุด เพื่อมุ่งให้เกิดการเรียนรู้เนื้อหาใหม่และ
ใช้ในการแก้ปัญหา (เอ็ดมุนด์ จตุรธารง, 2521:9)

2. ชนิดของสิ่งช่วยจัดความคิดรวมยอดของเนื้อเรื่อง

ลูคัส (Lucas, 1972:3390-A) แบ่งสิ่งช่วยจัดความคิดรวมยอดไว้
ตามลักษณะของสิ่งช่วยจัดความคิดรวมยอดของเนื้อเรื่องและการรับรู้ เป็น

3 ชนิดคือ

1) ชนิดโสตสัมผัส (Audio Organizers)

2) ชนิดจักษุสัมผัส (Visual Organizers)

3) ชนิดสิ่งพิมพ์ (Written Organizers)

โปรเจอร์และคณะ (Proger et al, 1970:25)

ได้แบ่งสิ่งช่วยจัดความคิดรวมยอดของเนื้อเรื่องตามลักษณะของการนำเสนอ
ดังนี้

1) เสนอไว้ล่วงหน้าการสอน (Advance Organizers)

2) เสนอไว้ระหว่างการสอน (Concurrent Organizers)

3) เสนอไว้ตอนท้ายของการสอน (Post Organizers)

นอกจากนี้แล้ว โปรเจอร์ยังแบ่งย่อยออกเป็น 4 ชนิดคือ

- 1) แบบเรื่องย่อ (Content Abstract)
- 2) แบบโครงเรื่อง (Sentence Outline)
- 3) แบบคำถามถูกผิด (True-False pretest)
- 4) แบบคำถามเติมคำ (Completion Pretest)

การจัดทบทเรียนให้มีความหมาย สตีเฟนส์ (ชม ภูมิภาค, 2516:145 อ้างอิงจาก Stephen, 1959) กล่าวว่า หากเนื้อหาที่มีความหมายเพียงพอแล้วย่อมไม่มีการลืม เนื้อหาที่แม้เนื้อหาจะมีโครงสร้างไม่ดีนัก แต่หากมีความหมายกับนักเรียน เขาจะจดจำได้นาน พยายามที่จะมีความหมายจะหายไปจากความทรงจำก่อนที่จะออกเสียงพยางค์สุดท้ายจนช่วยเข้าไป ดังนั้นเพื่อให้นักเรียนมีการคงอยู่ของความรู้ อาจทำได้ ดังนี้

- 1) การสร้างสื่อสัมพันธ์ (Mediation) เป็นวิธีการสร้างความสัมพันธ์ที่มีความหมาย ช่วยในการจำทบทเรียนที่ขาดความหมาย
- 2) สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้า (Advance Organizer)
- 3) การจัดลำดับชั้น (Hierarchical Structure)
- 4) การจัดเข้าเป็นหมวดหมู่ (Organization)

จากการศึกษาของออซูเบลและผู้ร่วมงานพบว่า ในการสอนโดยวิธีบรรยาย ถ้าผู้สอนใช้สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้า (Advance Organizers) จะได้ผลดีคือผู้เรียนจะเข้าใจบทเรียนที่จะเรียนและมีการเรียนรู้ที่มีความหมาย หลักทั่วไปก็คือการจัดเรียบเรียงข้อมูลข่าวสารที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้ออกเป็นหมวดหมู่หรือให้หลักการกว้างๆ ก่อนที่นักเรียนจะเรียนความรู้ใหม่หรือแบ่งบทเรียนออกเป็นหัวข้อที่สำคัญ ถ้ามีความคิดรวบยอดที่สำคัญเกี่ยวกับหัวข้อที่จะต้องเรียนรู้ใหม่ การจะอธิบายให้ผู้เรียนทราบก่อนที่จะสอนเนื้อหาใหม่

สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้ามีความสำคัญมากเพราะเป็นวิธีการสร้างการเชื่อมช่องว่างระหว่างความรู้ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้แล้วกับความคิดรวบยอดใหม่ที่จำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนจะได้มีความเข้าใจเนื้อหาของหน่วยที่เรียนใหม่และช่วยความจำได้ดีขึ้น ฉะนั้นผู้สอนควรจะใช้เทคนิคสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้า เพื่อช่วยผู้เรียนในการเรียนรู้ที่มีความหมาย (สุรางค์ รัตระกูล, 2533: 155-156)

ออซูเบล (Clawson and Brane, 1973: 11 quoting Ausubel, 1968) ได้แนะนำลักษณะของการเขียนข้อความที่ช่วยในการจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องที่จะอ่าน โดยจัดไว้ล่วงหน้าและตอนท้าย ดังนี้

1) จัดแสดงในลักษณะของข้อความที่แยกออกมาจากเนื้อเรื่อง โดยการรวมความคิดรวบยอดหรือสรุปสาระสำคัญของเรื่องที่จะอ่านได้อย่างครบถ้วน

2) ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายในการเขียนความคิดรวบยอดที่อ่านเข้าใจยาก

3) ในกรณีที่เขียนไว้ท้ายเรื่อง จะทำหน้าที่เป็นบทสรุปของเนื้อหานั้น

4) บรรยายเน้นสาระสำคัญของเนื้อหาไว้เด่นชัด

ดังนั้น สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดจึงเป็นประโยชน์ต่อความเข้าใจความคงทนในการจำเนื้อหาสาระที่ได้อ่านและยังทำหน้าที่เป็นบทสรุปสั้นๆ ของเนื้อหาที่มีรายละเอียดปลีกย่อยมากอีกด้วย อาจจัดอยู่ในรูปของบทย่อ (Paragraph Abstract) โครงสร้างเรื่อง (Sentence Outline) คำตามรูปภาพ หรือในลักษณะอื่นๆ การจัดจะยึดหลักความเหมาะสมในการอธิบาย เพื่อให้สอดคล้องกลมกลืนกับเนื้อเรื่องที่จะอ่าน

คอร์กิลล์ บรูนิงและโกลเวอร์ (Corkill, Bruning and Glover, 1988: 76-81) ได้ศึกษาผลของสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของ

เนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้าแบบรูปธรรม และแบบนามธรรมที่มีต่อความสามารถในการจำเนื้อเรื่องร้อยแก้ว กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 44 คน อ่านบทความเกี่ยวกับดาราศาสตร์ซึ่งมีจำนวนคำ 1200 คำ โดยมีสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบรูปธรรม แบบนามธรรม และแบบเนื้อเรื่องธรรมดา ผลปรากฏว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องทั้ง 3 แบบและสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบรูปธรรมส่งผลต่อความสามารถในการจำเนื้อเรื่องมากที่สุด

เลวีเน่และลอรินซ์ (Levine and Lorince, 1985:175-183)

ได้ศึกษาประสิทธิภาพของสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้า ที่ใช้ในการสอนและการรวบรวมความคิดของนักศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ที่เรียนวิชาคอมพิวเตอร์ มีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมอย่างละ 2 กลุ่ม โดยกลุ่มทดลองอ่านเนื้อเรื่องที่มีสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้า ส่วนกลุ่มควบคุมอ่านเนื้อเรื่องแบบธรรมดา ผลปรากฏว่ากลุ่มที่อ่านเนื้อเรื่องที่มีสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องสามารถจัดลำดับความคิดรวบยอดของบทกวีในการรวบรวมข้อมูลใหม่ได้อย่างชัดเจนมาก

สเลเตอร์และคณะ (Slater et al, 1984:23-27)

ได้ศึกษาผลของโครงสร้างสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องที่มีต่อความเข้าใจและการระลึก กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 9 จำนวน 224 คน โดยมี 4 เงื่อนไขคือมีโครงสร้างสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดและขอบข่ายของเนื้อเรื่อง มีโครงสร้างสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องเพียงอย่างเดียว มีการจดบันทึกเนื้อเรื่องย่อและอ่านเนื้อเรื่องธรรมดา ผลปรากฏว่า เงื่อนไขที่มีโครงสร้างสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดและขอบข่ายของเนื้อเรื่องจะส่งผลต่อความเข้าใจและการระลึกได้ดี ส่วนเงื่อนไขที่มีโครงสร้างสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแต่ไม่บอกขอบข่ายของเรื่องทำให้มีความเข้าใจเรื่องตั้งแต่การระลึกไม่ดีและเงื่อนไขการจดบันทึกเนื้อเรื่องย่อจะทำให้เข้าใจและระลึกได้ดีพอสมควร

กอนซาเลส (Gonzales, 1983:69-76) ได้ศึกษาผลของการใช้สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องที่มีต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาชายชั้นปี 2 และ 3 โดยใช้เทคนิคการสอนร่วมกับการจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องในหนังสือเรียน 3 หน่วยเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม โดยมีการทดสอบก่อนและหลัง รวมทั้งทดสอบการคงอยู่ของความรู้ด้วย ผลปรากฏว่า สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องทำให้การเรียนรู้เนื้อเรื่องง่ายขึ้นและมีการคงอยู่ของความรู้ในเนื้อหาใหม่ที่ยังอ่านด้วย

สมิธ (Smith, 1976:3482-A) ได้ศึกษาสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ไว้ 3 ตำแหน่งคือจัดไว้ก่อนการเรียนระหว่างการเรียนและหลังการเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยหลุยส์เซียน่า จำนวน 235 คน ในแต่ละกลุ่มทดลองประกอบด้วยนักศึกษาที่มีระดับความสามารถในการคิดหาเหตุผลเชิงนามธรรมสูงและต่ำ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษากลุ่มที่มีระดับความสามารถทางการคิดหาเหตุผลเชิงนามธรรมต่ำจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเรื่องที่จัดไว้ก่อนและหลังการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ก่อนและหลังการเรียนกับระดับของความสามารถในการคิดหาเหตุผลเชิงนามธรรมที่มีต่อคะแนนวัดผลการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จะเห็นได้ว่าสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โดยทำให้มองเห็นขอบข่ายกว้างๆของเรื่อง ที่อ่าน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมาก ผู้วิจัยจึงเลือกเป็นตัวแปรที่เข้าในการวิจัยในครั้งนี้

2.1 สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบโครงเรื่อง

2.1.1 ความหมายของโครงเรื่องและลักษณะของโครงเรื่องที่ดี

โครงเรื่อง หมายถึง การแยกแยะหัวข้อความคิดที่ได้ระเบียบ เป็นวิธีการรวมกลุ่มความคิดและจำกัดขอบข่ายของความคิดออกเป็นหมวดหมู่ (ประสิทธิ์ กาพย์กลอน, 2518:116) โครงเรื่องจึงมีประโยชน์ในการเขียนและการอ่านอย่างยิ่ง เพราะการเขียนคือภาษาที่แสดงออกให้ผู้อ่านเข้าใจ ถ้าผู้เขียนใช้โครงเรื่องจัดระเบียบความคิดออกเป็นหมวดหมู่ แยกแยะเนื้อหาได้ชัดเจน ผู้อ่านก็สามารถวิเคราะห์แยกแยะหัวข้อได้ชัดเจนและเข้าใจความคิดสำคัญของเรื่องได้ถูกต้อง

การเขียนโครงเรื่องเป็นการเขียนรายการความคิดหรือใจความสำคัญของเรื่องให้เป็นระเบียบ โดยยึดเอาจุดมุ่งหมายและขอบข่ายของเนื้อเรื่องเป็นสำคัญว่า การจะกล่าวถึงเนื้อหาอะไรและประเด็นใดก่อนหรือหลังตามลำดับ (ฉัตรวรุณ ต้นมะรัตน์, 2531:27)

การเขียนโครงเรื่อง นิยมเขียน 2 แบบขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ และลักษณะของเนื้อหาวิชาคือ

1) โครงเรื่องในรูปหัวข้อ กล่าวถึงประเด็นสำคัญของเรื่อง อาจเขียนด้วยคำหรือวลี

2) โครงเรื่องในรูปประโยค กล่าวถึงประเด็นสำคัญของเรื่อง เขียนเป็นประโยคที่ใจความสมบูรณ์

การเขียนโครงเรื่องทั้งสองแบบนี้ โครงเรื่องในรูปประโยคจะทำให้รายละเอียดที่ชัดเจนกว่า เพราะประเด็นที่เขียนด้วยประโยคจะมีใจความสำคัญและสามารถเขียนขยายความได้ ข้อสำคัญในการเขียนโครงเรื่องแบบประโยคคือ ควรจะใส่ประโยคสั้นๆ มีความหมายรัดกุม และเจาะจงลงไปอย่างชัดเจน (ประสิทธิ์ กาพย์กลอน, 2518:117)

โครงเรื่องที่ดีจะต้องมีแนวคิดเป็นระเบียบ มีความสัมพันธ์
ต่อเนื่องกัน มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

- 1) เอกภาพ (Unity) มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มี
ใจความและความมุ่งหมายสำคัญเพียงอย่างเดียว
- 2) สัมพันธภาพ (Coherence) มีเนื้อความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน
การดำเนินเรื่องราวเป็นไปอย่างต่อเนื่อง
- 3) สาระชัดภาพ (Emphasis) มีการเน้นใจความสำคัญ
ช่วยสนับสนุนเนื้อเรื่องให้เด่นชัด (สมศักดิ์ ศรีมาธนชัย, 2523:3)

สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบโครงเรื่องไว้
ก่อนการอ่านจะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในการอ่านและจำเนื้อเรื่อง
ได้ดี โดยจะทำให้ผู้เรียนได้มองเห็นขอบข่ายกว้างๆของเนื้อเรื่อง
ก่อนที่จะอ่านเรื่องและช่วยรวบรวมเนื้อหาในเรื่องที่อ่านและความคิด
รวบยอดที่สัมพันธ์กับเรื่องที่มีในโครงสร้างของระบบความคิดเข้าด้วยกัน
เป็นการใช้ประโยชน์จากความรู้ที่มีอยู่แล้ว ช่วยในการสร้างความคุ้นเคย
กับเนื้อหาใหม่และช่วยให้เนื้อหานั้นมีลักษณะที่จะเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น โดย
ช่วยบูรณาการระหว่างความรู้เก่าและใหม่ ซึ่งทำให้เห็นว่าความคิดรวบยอด
เดิมที่มีอยู่ในระบบโครงสร้างของความคิดจะแตกต่างหรือคล้ายคลึงกับ
ความรู้ใหม่อย่างไร จึงกล่าวได้ว่า สิ่งซึ่งช่วยในสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอด
ของความรู้ใหม่ จะช่วยดึงความคิดรวบยอดในโครงสร้างของระบบ
ความคิดมาใช้และทำหน้าที่เป็นตัวช่วยให้รวมเข้ากับความคิดรวบยอด
ของเนื้อหาใหม่ ซึ่งกระบวนการทำงานนี้จะช่วยประหยัดเวลาใน
การเรียนรู้ได้มาก ทั้งยังช่วยเพิ่มความสามารถในการแยกแยะความ
แตกต่างระหว่างความรู้เก่าและความรู้ใหม่ ผู้เรียนจะเข้าใจความคิด
(Ideas) และข้อมูล (Information) ในบทเรียน ทำให้เรียนรู้ได้
มากขึ้นเพราะจะช่วยจัดสิ่งที่จะทำให้เข้าใจในเนื้อหาคลุมเครือ เมื่อ

สิ่งที่เรียนรู้ชัดเจนขึ้น ความสับสนในความหมายใหม่จะน้อยลง การ
 จาได้จะสูงขึ้น (Ausubel, 1978: 81-83) นอกจากนั้นแล้วการให้
 โครงเรื่องจะช่วยในการค้นหาความคิดสำคัญของเนื้อเรื่องและใน
 บางครั้งโครงเรื่องนั้นๆ จะช่วยอธิบายความสัมพันธ์ของความคิดหลัก
 (Main Idea) ของเนื้อเรื่อง ดังนั้นโครงเรื่องจึงมีประโยชน์อย่างยิ่ง
 ต่อการเรียนรู้ (Clifford, 1981: 259) การเขียนโครงเรื่องควรจะ
 ครอบคลุมโครงสร้างของความรู้ใหม่ ความคิดสำคัญและสถานการณ์
 เป้าหมาย (Goal Setting) ที่ต้องการการเรียนรู้ (Scardamalia,
 Bereiter and Steinbach, 1984: 26)

2.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยา ศีทอง (2532: ก) ศึกษาผลของวิธีเสนอคำบรรยายที่มีต่อ
 การเรียนรู้เนื้อเรื่องดังคัมภีษาของนักเรียนที่มีความสามารถทางภาษา
 แตกต่างกัน วิธีเสนอคำบรรยายมี 4 วิธีคือ มีคำถามประกอบก่อนคำ
 บรรยาย มีคำถามประกอบหลังคำบรรยาย มีโครงเรื่องประกอบก่อนคำ
 บรรยายและมีคำบรรยายเพียงอย่างเดียว ระดับความสามารถทาง
 ภาษาแบ่งเป็น 2 ระดับคือระดับความสามารถทางภาษาสูงและต่ำ
 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนสังกัดกรม
 ตำรวจศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 256 คน ในการทดลองนี้
 นักเรียนหังกำบรรยายกลุ่มละ 2 เรื่องแล้วทดสอบผลการเรียนรู้เนื้อเรื่อง
 โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวน ผลการวิจัยพบว่า วิธีที่มีโครงเรื่อง
 ประกอบก่อนคำบรรยายช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดีกว่าวิธีที่มีคำถาม
 ประกอบก่อนคำบรรยาย

โอลกิน (Olgin, 1991: 3687-A) ศึกษาผลของสิ่งช่วยจัด
 ความลึกซึ้งของเนื้อเรื่องแบบแผนภูมิเรื่องกับแบบโครงเรื่องเพื่อ
 เพิ่มความเข้าใจในการอ่านเรื่องของนักเรียนเกรด 5 วิชาสังคมศึกษา

กลุ่มตัวอย่างเป็น นักเรียนเกรด 5 จำนวน 40 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่อ่านเนื้อเรื่องที่มีสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบ แผนภูมิเรื่องกับแบบโครงเรื่อง แล้วทำแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้โดยการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ผลการวิจัยพบว่าสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบแผนภูมิเรื่องจะช่วยเพิ่มความสามารถของนักเรียนในการจัดประเภทและลำดับของเรื่อง ส่วนสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบโครงเรื่องจะช่วยเพิ่มความสามารถของนักเรียนในการเปรียบเทียบรายละเอียดของเนื้อเรื่อง

บอร์เชอร์ (Borchers, 1990:1965-A) ศึกษาการบอกขอบข่ายของเนื้อหาในหนังสือเรียน โดยมุ่งศึกษา 2 ประเด็นคือการให้นักเรียนอ่านเนื้อเรื่องในหนังสือเรียนอย่างเดี่ยวและการบอกขอบข่ายของเนื้อหาก่อนอ่านเรื่อง กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 225 คน เป็นครูที่สอนวิชาวิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าครูที่สอนสังคมศึกษาจะให้นักเรียนอ่านเรื่องจากหนังสือเรียน ครูที่สอนวิทยาศาสตร์จะบอกขอบข่ายของเรื่องก่อนอ่านเรื่อง ส่วนครูที่สอนภาษาอังกฤษต้องการให้นักเรียนอ่านเนื้อเรื่องในหนังสือเรียน นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในด้านการจับทริแวนาให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียน และศึกษาผลของการบอกขอบข่ายของเรื่องเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการอ่าน

จะเห็นได้ว่า สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบโครงเรื่องมีประโยชน์ต่อผู้อ่านมาก เพราะช่วยให้ผู้อ่านสามารถแยกแยะเนื้อหาได้ชัดเจนและเข้าใจในความคิดสำคัญของเนื้อเรื่องได้ถูกต้อง ผู้วิจัยจึงเลือกเป็นตัวแทนที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้

2.2 สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบเรื่องย่อ

2.2.1 ความหมายของเรื่องย่อและกระบวนการย่อเรื่อง

เรื่องย่อ หมายถึง การรวบรวมเอาแนวความคิดหลักและรายละเอียดบางประการของเนื้อเรื่อง ตลอดจนการเรียบเรียงใจความสำคัญของเรื่องขึ้นมาให้เป็นเนื้อหาก่อและกะทัดรัด (สุรศักดิ์ หลาน-มาลา, 2532:3)

การอ่านเนื้อเรื่องที่มีเรื่องย่อประกอบจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาของเรื่องโดยตลอดและสามารถจดจำแนวความคิดหรือหลักการของเรื่องได้ นอกจากนี้แล้วการอ่านเนื้อเรื่องที่มีสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดแบบเรื่องย่อจะทำให้นักเรียนมีความเข้าใจในการอ่านดีขึ้นทั้งในกลุ่มที่มีความสามารถทางการอ่านสูงและต่ำอีกด้วย (สมหมาย โสภณรัฐกุล, 2533:๗)

กระบวนการย่อเรื่อง จะต้องใช้แนวความคิด 2 ประการคือ

- 1) กระบวนการเลือก (Selection) ผู้ย่อจะต้องตัดสินใจว่าข้อความใดที่ควรจะได้รับไว้ ข้อความใดควรจะตัดทิ้ง
- 2) กระบวนการตัดทอนรายละเอียด (Reduction) คือ ผู้ย่ออาจจะต้องรักษาหัวข้อใหญ่ไว้ ตัดข้อความที่ไม่สำคัญออกแล้วใช้คำอื่นที่มีความหมายครอบคลุมแทน (สุรศักดิ์ หลานมาลา, 2532:3)

การย่อเรื่องเพื่อสร้างเรื่องย่อมีหลักการดังนี้

- 1) ศึกษาเรื่องที่จะย่อให้ดี เข้าใจ
- 2) พิจารณาความสำคัญของแต่ละตอน
- 3) เอาใจความสำคัญเฉพาะตอนออกมาอย่างย่อๆ
- 4) นำใจความสำคัญมาเรียงต่อกันตามลำดับ
- 5) การย่อเรื่อง นำหลักการคิดเสนาได้ข้อความที่จะย่อ

แล้วเลือกเก็บข้อความมาเรียงกันใหม่โดยไม่ใช้ภาษาของตัวเอง

(ประสิทธิ์ กาพย์กลอน, 2518:230)

การที่นักเรียนได้อ่านเนื้อเรื่องย่อของเนื้อหาที่มีขนาดยาวและมีความซับซ้อน จะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้เนื้อหาทั้งหมดของเรื่องชัดเจน (Smith, 1983:4) ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของคาลเวิร์ต (Calvert, 1982:8) ที่ได้ศึกษาพบว่า เนื้อเรื่องย่อมีความสำคัญต่อการเรียนรู้เนื้อเรื่อง ทาให้นักเรียนเลือกที่จะสนใจและพยายามโยงสัมพันธ์ความคิดของเรื่องให้สัมพันธ์กันโดยตลอด นอกจากนั้นแล้ว นัทแมน (Nachman, 1987:67) ได้สรุปไว้ว่ากลวิธีหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มความเข้าใจในการอ่านเรื่องของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคือการสรุปเรื่องที่อ่านให้เป็นเรื่องย่อ uly ใช้สัทวนภาษาเป็นของตัวเอง เพื่อจะช่วยให้เข้าใจเนื้อเรื่องที่ละขั้นตอนและไม่สับสนในกรณีที่มีเนื้อหามีความซับซ้อนและมีความยาวมาก

2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมหมาย โศภิตฐิตกุล (2533:ก-ข) ศึกษาผลของสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านเรื่องของนักเรียนที่มีระดับความสามารถในการอ่านเข้าใจเรื่องภาษาอังกฤษแตกต่างกัน โดยสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องมี 4 แบบคือ แบบการนำเรื่องด้วยเรื่องย่อ แบบการใช้ภาพสี่ประกอบระหว่างเรื่อง แบบการใช้คำถามอัตโนมัติประกอบท้ายเรื่องและแบบเนื้อเรื่องธรรมดา ระดับความสามารถในการอ่านเข้าใจเรื่องแบ่งเป็นระดับความสามารถสูงและต่ำ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 240 คน ให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดความเข้าใจในการอ่าน แล้ววิเคราะห์ความแปรปรวน ผลการวิจัยพบว่า สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบการใช้ภาพสี่ประกอบระหว่างเรื่องและแบบการนำเรื่องด้วยเรื่องย่อเหมาะสมกับนักเรียนทั้งสองกลุ่มมากกว่าวิธีอื่นๆ

คลอสเตอร์และวินน์ (Kloster and Winne, 1989: 9-15) ได้ศึกษาผลของสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องต่างรูปแบบที่มีต่อการเรียนรู้ ประกอบด้วยแบบสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบเรื่องย่อ แบบเปรียบเทียบ แบบโครงเรื่องและแบบเนื้อเรื่องธรรมดา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 8 จำนวน 199 คน ใช้เนื้อเรื่องเป็นบทเรียนเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ การทดสอบใช้แบบทดสอบแบบระลีกเสรี 5 ข้อและแบบเลือกตอบ 30 ข้อ ผลการทดลองพบว่าสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแต่ละรูปแบบมีผลต่อการระลีกไม่แตกต่างกันและสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบเรื่องย่อและแบบเปรียบเทียบจะดีกว่าแบบโครงร่างและแบบธรรมดา

ทาวน์เซนด์และคลาริฮิว (Townsend and Clarihew, 1989: 15-35) ได้ศึกษาผลของสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบเรื่องย่อและแบบรูปภาพที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านบทเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีระดับความสามารถทางการอ่านสูงและต่ำ พบว่าสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบเรื่องย่อจะเหมาะกับนักเรียนที่มีระดับความสามารถทางการอ่านสูง ในขณะที่การจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบรูปภาพจะเหมาะสมกับนักเรียนที่มีระดับความสามารถทางการอ่านต่ำ

เอ็ดการ์และเชฟเพิร์ด (Edgar and Shepherd, 1983: 40) ได้ศึกษาเทคนิคในการใช้สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้าให้มีประสิทธิภาพต่อนักเรียนปกติและนักเรียนที่มีปัญหาทางการเรียน โดยแบ่งสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องเป็นแบบเนื้อเรื่องย่อ แบบเปรียบเทียบ แบบมีภาพประกอบและแบบเนื้อเรื่องธรรมดา ผลการทดลองสนับสนุนประโยชน์ของสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้า ถ้าเนื้อเรื่องยังไม่ได้มีการจัดระบบไว้และสามารถใช้ได้กับนักเรียนที่ด้อยความสามารถในการจดบันทึก

ไทเลอร์ เดลานีย์และคินนูกาน (Tyler, Delaney and Kinnucan, 1983: 359-373) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้าเพื่อช่วยในการอ่านเรื่อง 3 รูปแบบคือแบบสรุปเรื่อง แบบมีคำนิยามและอธิบายมโนทัศน์สำคัญและแบบเนื้อเรื่องธรรมดา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่มีระดับความสามารถทางภาษาสูงและต่ำ ๖๓ ประเภททดสอบวัดผลหลังจากการอ่านเรื่อง พบว่านักเรียนกลุ่มที่มีระดับความสามารถทางภาษาต่ำที่อ่านเรื่องแบบมีคำนิยามและอธิบายมโนทัศน์สำคัญของเรื่องสามารถอ่านเรื่องได้ดีกว่าแบบอื่นๆ ส่วนนักเรียนที่มีระดับความสามารถทางภาษาสูงสามารถอ่านเนื้อเรื่องตามรูปแบบต่างๆ ได้ดีกว่านักเรียนที่มีระดับความสามารถทางภาษาต่ำ

ออสูเบล (Ausubel, 1960: 267-272) ได้ศึกษาสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดเป็นครั้งแรกเพื่อทดสอบสมมุติฐานที่ว่า "การเรียนรู้และความคงทนในการจำเนื้อเรื่องที่มีความหมาย แต่ผู้อ่านไม่คุ้นเคยมาก่อน จะทำได้ดีและทำให้ง่ายขึ้นโดยสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดซึ่งตรงกับเนื้อเรื่อง" โดยทดลองกับนักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 120 คน ซึ่งศึกษาวิชาจิตวิทยาการศึกษา ทำอ่านบทความที่นักเรียนไม่เคยอ่านมาก่อน ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจะอ่านบทความที่เป็นบทย่อที่จัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้า โดยกลุ่มทดลองอ่านบทย่อที่มีเนื้อหาตรงกับเนื้อเรื่อง กลุ่มควบคุมอ่านบทย่อที่มีใจความไม่ตรงกับเนื้อเรื่อง ผลการวิจัยปรากฏว่ากลุ่มทดลองมีการเรียนรู้และความคงทนในการจำเนื้อเรื่องดีกว่ากลุ่มควบคุม

ครั้งที่ 2 ออสูเบลได้ร่วมกันกับฟิตส์เจอร์ลด์ (Ausubel and Fitzgerald, 1962: 266-274) ศึกษาการใช้วิธีจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้า 3 แบบคือ

1. แบบเปรียบเทียบ (Comparative Organizer)
2. แบบที่อ่านบทย่อที่มีใจความตรงกับเนื้อเรื่องที่อ่าน (Expository Organizer)

3. แบบให้อ่านบทย่อที่กล่าวถึงที่มาของเนื้อเรื่อง

(Historical Organizer)

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับวิทยาลัยจำนวน 155 คน ผลปรากฏว่า หลังจากอ่านเนื้อเรื่องแล้ว 3 วัน จึงมาทดสอบ การอ่านบทย่อแบบเปรียบเทียบจะส่งผลต่อการเรียนรู้และการจำมากกว่าอีก 2 แบบและผลจากการทดสอบหลังให้อ่านเนื้อเรื่อง 10 วันพบว่า การอ่านบทย่อแบบเปรียบเทียบและแบบที่มีใจความตรงกับเนื้อเรื่อง จะให้ผลในการเรียนรู้และการจำมากกว่าแบบกล่าวถึงที่มาของเรื่อง

ครั้งที่ 3 ออซูเบลและฟิตส์เจอร์ลด์ (Ausubel and Fitzgerald, 1962: 243-249) ได้ศึกษาการจัดลำดับความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้าในเรื่องการเรียนรู้ต่อเนื่อง โดยเนื้อเรื่องที่ให้อ่านเป็นชุดต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกัน แต่ไม่สัมพันธ์กับความรู้เดิมที่เรียนมาก่อน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 วิชาให้กลุ่มควบคุมอ่านเนื้อเรื่องที่มีสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้าแต่ไม่สัมพันธ์กับเนื้อเรื่องที่อ่าน กลุ่มทดลองอ่านเนื้อเรื่องที่มีการจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้าและมีใจความตรงกับเนื้อเรื่องที่อ่าน ผลปรากฏว่า กลุ่มทดลองจะได้คะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่าความแตกต่างนี้จะเห็นได้ชัดเจนกับกลุ่มนักเรียนที่มีความสามารถทางภาษาต่ำ ซึ่งผู้วิจัยให้เหตุผลว่ากลุ่มที่มีความสามารถทางภาษาต่ำนั้นมีความสามารถในการช่วยจัดความคิดรวบยอดต่ำ ในขณะที่กลุ่มที่มีความสามารถทางภาษาสูงจะมีความสามารถในการจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องใหม่โดยอัตโนมัติ ฉะนั้นเด็กที่มีความสามารถทางภาษาต่ำจึงต้องการสิ่งช่วยในการหาความคิดรวบยอดของเรื่องในการอ่านข้อความที่มีรายละเอียดมาก

จากการวิจัยทั้ง 3 ครั้งของออซูเบล จะเห็นว่าสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้าจะเป็นเครื่องช่วยให้เข้าใจเนื้อเรื่องและจดจำได้ดีขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่มีความสามารถทางภาษาต่ำ

2.3 สิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบสรุปความคิดหลัก

2.3.1 ความหมายของการสรุปและการสรุปบทเรียน

การสรุปคือการรวบรวมใจความสำคัญของเนื้อเรื่องที่เรียนผ่านไปแล้วให้เป็นเนื้อหาที่กะทัดรัดที่สุด แต่ยังคงประสิทธิภาพในการสื่อสาร เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนอย่างถูกต้องและบริบูรณ์ (ทัตนิยม วิเศษเจริญ, 2534:8)

การสรุปเนื้อหาเป็นการจัดเรียบเรียงกลั่นกรองข้อเท็จจริงจากเรื่องราวที่ยืดยาวและมีความซับซ้อนให้เป็นเนื้อหาที่กะทัดรัดที่สุด การสรุปเนื้อหาจึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อการเรียนการสอนอย่างมาก เพราะเป็นการนำเอาสิ่งที่จะช่วยจัดความคิดรวบยอด เป็นสื่อส่งเสริมความเข้าใจที่ก่อให้เกิดประจักษ์ต่อการเรียนรู้มาไว้ในตอนท้ายของเนื้อเรื่องหรือหลังบทเรียน (เอื้อมพร จตุรธารง, 2521:10) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนากลวิธีการคิด (Cognitive Strategies) ของผู้เรียนอย่างมีระบบ (Rosenshine and Meister, 1992:28 quoting Anderson, 1991)

ความรู้ที่เป็นเชิงบรรยาย (Verbal knowledge) และข้อมูลต่างๆ ควรจะมีการสรุปใจความสำคัญ (Idea elaboration) เพราะเป็นวิธีการเชื่อมความจำโดยการเชื่อมข้อมูลใหม่กับข้อมูลเก่าโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น ตั้งคำถามกับตัวเองว่า เราอ่านเรื่องอะไร ใคร ทำอะไร ที่ไหน เกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นที่เรียนมาแล้วอย่างไร การสรุปเรื่องที่อ่าน การฝึกทำแผนภูมิเรื่องที่อ่าน (Graphic representation) จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจและจำได้ดี (สุรศักดิ์ หลาณาเวลา, 2532:7)

การสรุปบทเรียนเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับครูผู้สอน ควรกระทำเมื่อครูสอนบทเรียนจบไปแล้ว เพื่อให้นักเรียนจะได้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ใหม่กับความรู้เดิม การสรุปนี้อาจจะทำตอนกลางของบทเรียนก็ได้ เพื่อให้นักเรียนจะได้ทราบว่ากำลังเรียนถึงจุดไหน จะเรียนอะไรอีกและจะได้รู้สึกว่าได้เกิดการเรียนรู้ (ชาอุทัย อินทรประวัดี, 2522:124)

ซึ่งสอดคล้องกับอิริซาร์รี่ (Irizarry, 1991:3027-A) ที่กล่าวว่า การสรุปความคิดหลักของเรื่องจะช่วยเพิ่มความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนที่มีความสามารถทางการอ่านต่ำ เพราะการสรุปความคิดหลักของเรื่องจะเป็นการชี้ประเด็นสำคัญของเรื่อง ทำให้นักเรียนอ่านเรื่องเข้าใจได้ง่ายขึ้นและเข้าใจความคิดหลักของเรื่องที่อ่านได้รวดเร็ว

ในการสอนของครู ครูควรจะสรุปบทบทนบทเรียนให้ผู้เรียนสามารถจัดความคิดสำคัญของเรื่อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่เรียนไปแล้วได้ดียิ่งขึ้น ถ้าครูได้จัดทำบทเรียนที่ประกอบด้วยบทสรุปมาจัดประกอบในการเรียนการสอน จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการจัดทำบทสรุปของบทเรียนที่พบเห็นกันโดยทั่วไป จะจัดทำในรูปการบรรยาย เนื่องจากการบรรยายเป็นเครื่องมือสื่อสารอย่างหนึ่งที่เป็นสื่อเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ ให้ต่อเนื่องกันและเป็นการอธิบายเรื่องหรือเล่าเรื่องให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายและเรื่องราวต่างๆ สำหรับผู้เรียนนั้น จะเห็นว่า เวลาติดต่อสื่อความหมายกันนั้น ไม่เพียงสนองตอบคำที่ได้ยินเท่านั้น ยังได้ตีความหมายของคำที่ได้ยินได้เห็นไปพร้อมๆ กัน คิดไปพร้อมๆ กันด้วยเสมอ พยายามที่จะวิเคราะห์ไปจนถึงเนื้อหา ในบางครั้งก็ต้องการบทสรุปที่เป็นคำบรรยายที่เข้าใจง่ายขึ้น (ทักษิณ วิเศษเจริญ, 2534: 4-5)

การสรุปบทเรียนเป็นวิธีที่จะช่วยให้นักเรียนได้จากบทเรียนนั้นอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะบทเรียนที่เกี่ยวข้องกับสาระเป็นส่วนใหญ่ เช่น วิชาสังคมศึกษา วิทยาศาสตร์และภาษาศาสตร์ เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การสรุปบทเรียนนั้นมีผลดีมากกว่าการไม่สรุป การสรุปบทเรียนสามารถทำได้ 2 แบบคือ

1) การสรุปเรื่องหรือใจความสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนได้เชื่อมความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน

2) การสรุปแนวคิดของนักเรียนที่เกี่ยวกับการเรียน และ
ร่วมกันแก้ปัญหาที่ประสานการเรียน เพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนได้
ศึกษาค้นคว้าต่อไป

สิ่งสำคัญในการสรุปบทเรียนที่ครูจะต้องคำนึงถึงคือ

- 1) ครูจะต้องทราบว่า บทเรียนจะจบลงในลักษณะใด
- 2) ครูจะต้องรู้และเข้าใจเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี
- 3) ครูจะสรุปเรื่องให้นักเรียนได้เรียนมาแล้วเข้าด้วยกัน

อย่างไร

4) การสรุปบทเรียนจะต้องนำเสนอใจ เช่น การนำความรู้ที่
เรียนมาคิดเกี่ยวกับปัญหาที่พบใหม่(อลงกรณ์ นิยกิจ, 2529: 7)

2.3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สตุดิพันธ์ หวังสุริยะ (2530: 92-98) ได้ศึกษาเปรียบเทียบ
ความเข้าใจในการอ่านภาษาไทยและความสามารถในการอ่านเร็วของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยให้อ่านบทเรียนที่มีบทสรุปก่อน บทสรุป
หลังและไม่มีบทสรุป กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
ปีการศึกษา 2529 โรงเรียนมัธยมวัดธาตุทอง กรุงเทพมหานคร
จำนวน 120 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 อ่านเรื่องจากบทเรียน
ที่มีบทสรุปก่อนอ่านเรื่อง กลุ่มที่ 2 อ่านเรื่องที่มีบทสรุปหลังการอ่านเรื่อง
และกลุ่มที่ 3 อ่านเรื่องจากบทเรียนที่ไม่มีบทสรุป ผลการศึกษาพบว่า
ทั้งสามกลุ่มมีความเข้าใจในการอ่านเรื่องแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่การอ่านเรื่องจากบทเรียนที่มีบทสรุป
ก่อนอ่านเรื่องและหลังอ่านเรื่องทำให้นักเรียนมีความเข้าใจในการอ่าน
สูงกว่าการอ่านเรื่องจากบทเรียนที่ไม่มีการสรุปเรื่อง แต่การอ่านเรื่อง
จากบทเรียนที่มีบทสรุปก่อนอ่านเรื่องและบทสรุปหลังอ่านเรื่องทำให้นัก
เรียนมีความเข้าใจในการอ่านไม่แตกต่างกัน ในด้านความสามารถ

ในการอ่านเร็วพบว่าความสามารถในการอ่านเร็วของทั้งสามกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยการอ่านภาษาไทยจากบทเรียนที่มีบทสรุปก่อนอ่านเร็วกว่านักเรียนที่มีความสามารถในการอ่านสูงกว่าการอ่านบทเรียนที่มีการสรุปหลังอ่านเร็วและสูงกว่าการอ่านจากบทเรียนที่ไม่มีการสรุปเรื่อง

คาร์ลีเชิล (Carlisle, 1992: 4276-A) ได้ศึกษาผลของการใช้กลวิธีในการอ่านที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านเรื่องวิชาสังคมศึกษากลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 10 จำนวน 144 คน แบ่งเป็นนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางและต่ำ สุ่มเข้ารับการทดลองกลุ่มละ 24 คน แบ่งเป็น 3 เงื่อนไขคือการเขียนสรุปความคิดหลัก ตอบคำถามแบบเลือกตอบก่อนอ่านเรื่องและถาม-ตอบปัญหาเกี่ยวกับครูหลังอ่านเรื่อง กลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มได้รับการฝึกก่อน 1 ครั้ง แล้วอ่านเนื้อเรื่องที่มีความยาว 4 ย่อหน้า ผลการวิจัยพบว่า ในกลุ่มนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลางทำคะแนนความเข้าใจในการอ่านได้ดีในเงื่อนไขตอบคำถามแบบเลือกตอบ เขียนสรุปความคิดหลักและถาม-ตอบปัญหากับครูหลังอ่านเรื่องตามลำดับ ส่วนในกลุ่มนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำทำคะแนนความเข้าใจในการอ่านเรื่องได้ดีในเงื่อนไขถาม-ตอบปัญหากับครู เขียนสรุปความคิดหลักและตอบคำถามแบบเลือกตอบตามลำดับ

ฟอลลันบี (Follanby, 1991: 3027-A) ศึกษาผลของสิ่งช่วยจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องโดยการสรุปความคิดหลักของเรื่อง ของนักเรียนเกรด 3 และเกรด 5 ที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านเรื่อง ของนักเรียนที่มีความสามารถทางการอ่านต่างกัน โดยใช้คะแนนความเข้าใจในการอ่าน (Standardized Reading Comprehension Scores) เป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่ม วัดความเข้าใจความคิดหลักของเรื่องโดยใช้แบบทดสอบวัดรายละเอียดของเรื่อง ความรู้พื้นฐานของเรื่องและความสามารถในการเชื่อมโยงความคิดสำคัญ ผลการวิจัย

พบว่า การสรุปความคิดหลักของเรื่องเหมาะสมกับนักเรียนที่มีความสามารถทางการอ่านต่ำ เพราะจะช่วยให้นักเรียนสามารถแยกแยะรายละเอียดของเรื่องได้ชัดเจน ผู้วิจัยได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่า การสรุปความคิดหลักของเรื่องเหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่มีรายละเอียดมาก และจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อเรื่องแต่ละตอนได้ชัดเจน

เฟลตเชอร์ (Fletcher, 1990:1967-A) ศึกษาผลของโครงสร้างของบทเรียนและระดับความยากของบทเรียนที่มีต่อการเขียนสรุป กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 6 จำนวน 165 คน 1 ที่อ่านเนื้อเรื่องที่มีความยาว 4 ย่อหน้าแล้วให้เขียนสรุป โครงสร้างของบทเรียนแบ่งเป็นแบบบรรยายและแบบการแก้ปัญหา ระดับความยากของบทเรียนแบ่งเป็นเนื้อเรื่องานหนังสือเรียนเกรด 5 และเกรด 7 โดยหลังจากที่นักเรียนอ่านเรื่องแล้วให้เขียนสรุปวิเคราะห์หาความคิดหลักของเรื่อง ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน พบว่า โครงสร้างของบทเรียนส่งผลต่อการเขียนสรุปแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยนักเรียนจะเขียนสรุปได้ดีในโครงสร้างแบบแก้ปัญหา มากกว่าแบบบรรยาย และนักเรียนเขียนสรุปเรื่องได้ดีในเนื้อเรื่องานหนังสือเรียนเกรด 7

บาลัจท์และไวส์เบิร์ก (Balajthy and Weisberg, 1988: 1-4) ได้ศึกษาผลการถ่ายทอดความรู้ของการฝึกการใช้การจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่อง เป็นรูปภาพและการเขียนสรุปใจความสำคัญของโครงสร้างบทเรียนแบบเปรียบเทียบและขัดแย้งกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ของวิทยาลัยเวสต์เทิร์นนิวยอร์กที่ต้องการพัฒนาทักษะการอ่านของตนเองจำนวน 70 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่มตามระดับความสามารถ แต่ละกลุ่มมีการทดสอบย่อยก่อน แล้วจึงให้อ่านเรื่องที่มีการเปรียบเทียบและขัดแย้งกันในการจัดระบบเรื่อง ผลปรากฏว่า การจัดความคิดรวบยอดของเนื้อเรื่องแบบมีการสรุปใจความสำคัญเป็นประโยชน์เฉพาะนักเรียนที่มีความสามารถทางการอ่านต่ำเท่านั้น

อาร์มบรัสเตอร์และคณะ (Armbruster *et al*, 1986: 45) ได้ศึกษาผลของการสอนการสรุปโครงสร้างของบทเรียน เป็นเรื่องย่อในวิชาสังคมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 5 จำนวน 82 คน แบ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยตรงจากครู ซึ่งสอน การสรุปโครงสร้างของบทเรียนเป็น เรื่องย่อที่เกี่ยวกับปัญหาและการ แก้ปัญหา อีกกลุ่มให้มีการอ่านและการอภิปราย ถาม-ตอบ เกี่ยวกับ เนื้อเรื่อง จากการวิเคราะห์ข้อมูลสนับสนุนว่า การสอนโดยการสรุป โครงสร้างของบทเรียนเป็น เรื่องย่อจะทำให้นักเรียนเรียนรู้ เนื้อเรื่อง ได้ง่ายกว่าและพบว่า การทำให้นักเรียน เขียนสรุปเรื่องราวและใจความ สำคัญจะทำให้ นักเรียนสามารถจำ เนื้อเรื่องได้ดี

การสรุปบทเรียนโดยการสรุปความคิดหลักจะทำหน้าที่ นำให้ ผู้อ่านเข้าใจเรื่อง สามารถแยกแยะได้ว่าส่วนใดเป็นส่วนสำคัญของเรื่อง ช่วยลดการลืมและการสับสนในเนื้อหาโดยไม่ต้องย้อนกลับไปดู ในการ แบ่งเนื้อหาบทเรียนเป็นตอนๆ ซึ่งตามปกติของเนื้อหา มักเป็นย่อหน้า เป็นตอนอยู่แล้ว ดังนั้นการสรุปความคิดหลักจะอยู่ใกล้ชิดกับเนื้อหา ทำให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา ประสิทธิภาพของการสรุปความคิดหลัก เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ในการเรียนรู้เนื้อเรื่องกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต